

בסעודה 442 443.

והיכא איקרו "איש"?

מרדכי — דכתיב: "איש יהודי".

המן — דכתיב ביה: "איש צר ואויב".

כתיב: "גם ושתי המלכה עשתה משתה נשים בית המלכות".

ותמהינן: "בית הנשים" מיבעי ליה! שהרי היתה צריכה לעשות המשתה בבית הנשים, שהוא מקום צנוע, ואין רגילין להיות שם

זה.

ובילקוט הגרשוני כתב, דשניהם לא רצו שיאנסו את ישראל לשתות יין נסך. המן לא רצה שיהיו אנוסים, כי רצה שיכשלו במזיד. ומרדכי לא רצה שיאנסו אותם, כדי שלא ישתו כלל. נמצא ששניהם רצו שיהיה "אין אונס", אבל כל אחד מטעמו שלו.

ובעל מדרש שמואל כתב, דהמן רצה שיאנסו את כולם בין באכילה ובין בשתיה, ומרדכי לא רצה שיאנסו אותם כלל, והטיל אחשוורוש פשרה ביניהם, לעשות כרצון שניהם. שבאכילה היו אונסין אותם, כדאיתא בילקוט, שהאכילום בשולי נכרים בעל כרחם, והשתיה כדת — אין אונס.

442. כך פירש רש"י. והקשה המהרש"א, הא משמעות הכתוב היא, שיסד המלך על שרי המשקים לעשות כרצון איש ואיש?!

ופירש כמש"כ התרגום: "לעשות כרעות גברא דבית ישראל, וכרעות גברא דכל אומה ולשון". ותלה הכתוב כלל ישראל במרדכי, שאין רצונו באכילת ושתיית דבר איסור, ושאר האומות — תלה בהמן, שרצונו בכל אכילות.

443. ביאר בעל מדרש שמואל, דמינה המלך

אנשים, ולא בבית המלכות, שהוא מקום משתה הרבים, ורגילין להיות שם אנשים!?

אמר רבא: שניהן לדבר עבירה נתכוונו⁴⁴⁴, שאף היא נתכוונה להראות יפיה.היינו דאמרי אינשי: איהו בקרי — דלועים גדולים, ואתתיה בבוציני — דלועין קטנים. יב-ב דהיינו, שניהם באותו מין עצמו, ששניהם נתכוונו לאותו דבר. הוא רצה להראות את יפיה, ואף היא לאותו דבר נתכוונה⁴⁴⁵.כתיב: "ביום השביעי כטוב לב המלך ביין⁴⁴⁶ אמר וגו' להביא את ושתי המלכה

דווקא את שניהם לשרי המשקים, משום שרצה להיות בטוח שאין אונסים שום אדם לשתות. וחשש אחשוורוש שמה יאנסו אדם, והוא לא יגלה זאת מפחד שר המשקים. ואם היה ממנה אנשים אחרים, אפשר שהיו מסכימים לדעת אחת, לאנוס לשום אדם. לכן מינה את מרדכי והמן, שהם שונאים זה את זה בתכלית השנאה, ובודאי לא יסכימו לדעת אחת.

444. כתב בעל מדרש שמואל, דבזה מתיישב היטב מלת "גם" ד"גם ושתי המלכה עשתה משתה וגו'". והיינו, שכמו שהוא נתכוון לדבר עבירה, להראות העמים את יפיה, כן גם ושתי נתכוונה לזה בעשיית המשתה בבית המלכות [והר"א גאליקו כתב, דהאי "גם", היינו, שגם ושתי עשתה המשתה בכל הגדולות והדברים היקרים, כאשר עשה אחשוורוש במשתה האנשים].

445. כך פירש רש"י. ותוס' שני פירשו, דקרי הן מין ירק שעליהן גדולין ומכסין אותן, ובוציני הם ירק שעליהם קטנים ואינם מכסין אותן, כלומר, שהיא מזנה בפרהסיא עוד יותר ממנו.

446. על דרך הפשט אפשר לומר, כי אחשוורוש

לפני המלך וגו'".⁴⁴⁷

ותמהינן: אטו עד השתא, עד יום השביעי — לא טב לביה בחמרא?!

אמר רבא: יום השביעי של המשתה — שבת היה⁴⁴⁸. שישראל, כשאוכלין ושותין — מתחילין בדברי תורה ובדברי תשבחות.

אבל אומות העולם, כשאוכלין ושותין — אין מתחילין אלא בדברי תיפלות.

וכן היה בסעודתו של אותו רשע, שהיו מדברים דברי תפלות: הללו אומרים: מדיות נאות! והללו אומרים: פרסיות נאות!

אמר להם אחשורוש: כלי שאני משתמש בו, אינו לא מדיי ולא פרסי — אלא כשדיי. רצונכם לראותה?

אמרו לו: אין! ובלבד שתהא ערומה⁴⁴⁹.

שבמדה שאדם מודד — בה מודדין לו. מלמד שהיתה ושתי הרשעה מביאה בנות ישראל,

ושטוף בזמה". עכ"ל.

448. כתב הגר"א, דלכאורה הגמ' אינה מובנת, לא הקושיא — ולא התירוץ. דמאי קשיא לגמרא, הא קאמר קרא, דגם ביום השביעי היה טוב לב המלך ביין, ודברו באותה שעה בענייני נשים?!

וגם התירוץ לא מובן, שהרי מה שהיה לבו טוב ביום השביעי — אינו משום שהוא שבת, ומה שייכין ישראל לדבר זה?

וביאר, שהרי אמרו במדרש, שכל מקום שנאמר במגילה "מלך" סתם, הכוונה היא לקב"ה. ועל זה הקשתה הגמ', אטו עד השתא, לא טב ליביה בחמרא? שהרי ודאי שאין הנאה לקב"ה בינים של האומות! ומשני, דהאידינא שבת היה, וטוב לב המלך, דהיינו הקב"ה, ביין של ישראל, שאוכלין ושותין, ועוסקין בדברי תורה. אבל האומות, אוכלין ושותים, ועוסקין בדברי תפלות, ואין להקב"ה הנאה בהם כלל. ועיי' מה שכתב בעל מדרש שמואל בזה.

449. כתב הכתב סופר, דנרמו דבר זה במקרא, דכתיב: "להראות העמים והשרים את יפיה". ד"יפיה" משמע — יופי עצמי, ולא יופי חיצוני, שנגרם ע"י בגדים ותכשיטים.

נהג בחכמה ודרך ארץ. כי מדרך העולם הוא, שבעל השמחה עצמו לא יאכל ולא ישתה, מחמת שהוא טרוד בהכנת המשתה. ויאכל וישתה, רק לאחר שאכלו ושתו הקרואים, והלכו לביתם. וזהו שסיפר כאן הכתוב, ובמלאכת הימים האלה עשה המלך משתה שבעת ימים, ובכל ימים אלו — לא השתכר, כדי שיוכל לכבד את הקרואים כראוי. ורק ביום השביעי, אחר שגמרו הקרואין את אכילתן, אזי הטיב הוא את לבו ביין [שער בת רבים, שמע יעקב].

447. כתב בעל מדרש שמואל [באגרת שמואל על מגילת רות], על הפסוק: "ויאכל בעז וישת וייטב לבו וגו'", וז"ל: "לא אמר ויאכל וישת בעז, להורות כי בעת האכילה היה בעז. אבל אחר השתיה נשתנה לאיש אחר וייטב לבו, וכאילו אין זה בעז, כי נכנס יין בקרבו. ועם כל זה, ראה תראה ההפרש שבין בעז לאחשורוש. כי בכאן, אחר שאכל ושתה והוטב ליבו, ובאה לו במשכבו אשה יפת תאר מקושטת מבוסמת וטהורה בטבילה, ותגל מרגלותיו, עם כל זה נשבע ליצרו שלא לבוא עליה. כמאחז"ל בפסוק: חי ה' שכבי עד הבקר.

ואחשורוש הרשע, בטוב לב המלך ביין, ולא היתה ושתי לפניו, אמר להביאה ערומה, להראות העמים והשרים את יפיה. לפי שהרי רשע —

מכדי ושתי פריצתא הואי, דאמר מר לעיל:
שניהן לדבר עבירה נתכוונו. אם כן, מאי
טעמא לא אתאי לגביה?

אמר רבי יוסי בר חנינא: מלמד שפרחה בה
צרעת⁴⁵⁴.

במתניתא תנא: בא גבריא לא — ועשה לה
זנב⁴⁵⁵.

ומפשיטן ערומות⁴⁵⁰, ועושה בהן מלאכה
בשבת. ובאותה מידה נמדד לה, שגזר עליה
אחשורוש לבוא לפניו ערומה⁴⁵¹ בשבת⁴⁵².

והיינו דכתיב: "אחר הדברים האלה, כשוך
חמת המלך אחשורוש, זכר את ושתי ואת
אשר עשתה ואת אשר נגזר עליה". שכשם
שעשתה — כך נגזר עליה⁴⁵³.

כתיב: "ותמאן המלכה ושתי".

ד"א אשר עשתה" — קאי על ישראל. שכשם
שעשתה לישראל — כך נגזר עליה מן השמים.
454. כתב רש"י דכירושלמי יליף לה בגז"ש.
כתיב הכא: "אשר נגזר עליה", וכתיב התם
בדברי הימים: "וישב בית החפשית מצורע כי
נגזר מבית ה'".

455. כתב הרשב"א: "כבר ידעת, שכינו
הכתובים וכו' הראש — לכל קצה חשוב
שבדבר. והזנב — לקצה הגרוע שבו. מפני
שהראש האבר הראשון והחשוב וכו', והזנב —
הקצה האחרון שבמיני בעלי הזנב והחלש,
ותשמישו מועט. והושאל עוד לכל דבר שיוולד
באדם, שאין צורך בו. כיבלת המתגדלת באדם
— ונעשית כיתרת. כמאמרם: ויכן ה' אלקים את
הצלע וכו', חד אמר פרצוף וחד אמר זנב, ר"ל
אבר שאין בו פרצוף ולא צורך.

ולזאת [לושת], נתיילד עליה לענשה, בשר
כיבלת גדולה, והוא לה דבר של כיעור, ושל
גנאי תחת יופי, והוא הזנב שאמרו כאן".

ותמה המהרש"א, אמאי לא נימא כפשוטו,
שעשה לה זנב ממש! וכה"ג אמרינן [בברכות
ס"א ע"א] גבי אדם הראשון, שנברא עם זנב,
וממנו נבראה חוה.

ובתוס' הרא"ש איתא, דבאמת נעשה לה זנב
ממש. דדרשינן לה מדכתיב הכא: "עליה",
וכתיב בספר שמואל [א' פ"ט פסוק כ"ד]: "וירם

450. בתוס' הרא"ש איתא, דלאו היינו ערומות
ממש, אלא שהפשיטן בגדי שבת שלהן. והכי
נמי כתב המהר"ל [באור חדש] גבי ושתי, שלא
אמר אחשורוש שתבוא ערומה ממש, אלא בלא
בגדי מלכות. עיי"ש.

451. בפרקי דר"א [פרק מ"ח] איתא: "שהיתה
מביאה בנות ישראל וכו', ועל זה נגזר עליה
גזירה שתשחט ערומה בשבת" [ובתרגום איתא,
דכיון שושתי לא הניחה לאחשורוש לבנות את
בית המקדש — נגזר עליה שתהרג ערומה].
ועיי' במנות הלוי [א', י"ט] מה שכתב בזה.

452. ואיכא למתמה, מאי מידה כנגד מידה יש
בזה, הלא לושתי לא היה נ"מ בזה ששבת
היה?! וביותר לפי מה שכתב המהר"ל, שהיתה
מפשטתן בשבת, לפי שהשבת ראויה לכבוד,
כדכתיב: "וכבודתו מעשות דרכיך", ולכן חייב
אדם ללבוש בגדים לכבוד השבת. וכוונת ושתי
היתה לבזות את ישראל, וליטול מהם את הכבוד
לגמרי. ודבר זה שייך דווקא בישראל, שחייבין
ללבוש בגדים לכבוד השבת, אבל בושתי — מה
שייך ענין זה?! ועיי' ברנת יצחק מה שכתב
בזה.

453. כתב הגר"א, דילפינן לה מלשון "נגזר",
דמשמע שנגזר עליה מן השמים, אף שאין ראוי
לעשות לה כן. ואמאי נגזר עליה? לכך פירשו,

כתיב: "ויקצף המלך מאד".

ותמהינן: אמאי דלקה ביה כולי האי? 456

אמר רבא: דשלחה ליה ושתי: בר אהוריייריה
[שומר הסוסים] 457 דאבא!

אבא [בלשצאר, שהיה אביה של ושתי],
לקבל אלפא המרא שתי 458 — ולא רוי [לא

נשתכר] 459, והוא גברא, אחשורוש, אשתמי
בחמריה [נשתטה ביינו]! 460

מיד — "וחמתו בערה בו".

"ויאמר המלך לחכמים ידעי העתים 461".

מאן חכמים?

458. כתב בתוס' הרא"ש, דאין הכוונה שהיא
שותה כנגד אלף איש, דהיכן נכנס יינו? ! אלא
שהיא שותה כנגד המובחר שבאלף איש.

459. כך העיד עליו הכתיב [דניאל ה']. ועיי' שם
ברש"י ובמצודת דוד, שפירשו כפשוטו, שהיא
שותה כנגד אלף איש.

460. כתב החתם סופר, דמהכא יצאה תקנת
המלך: "ומדבר כלשון עמו", ופירש רש"י:
"כופה את אשתו ללמוד את לשונו, אם היא בת
לשון אחר". והיינו, דלכאורה קשה, אף שהיא
השיבה לו תשובה זו, היאך מסרו לו הסריסים
תשובה זו ברבים, וביזו את כבודו? אלא, צריך
לומר, שושתי שהיתה כשדית, דברה עם המלך
בלשון כשדית. ובלשון זו מסרה לסריסים את
דבריה — למסרם למלך. והיות והם לא דברו
בשפה זו, לא הבינו את דבריה, ומסרום למלך
לפני השרים. אלא שהמלך שהבין כשדית, וכן
היו שרים שהבינו כשדית, ולהכי קצף המלך
מאד. נמצא, שע"י שדברה ושתי בשפתה —
נהייתה הרעה הזאת. לכן גזר המלך, שמעתה
ואילך — כל אשה תדבר בלשון עמו של בעלה.

461. כתב הגר"א, שפנה ליודעי העתים, לפי
שיש שני בתי דינים. האחת — שפוסקת על פי
שורת הדין. ואחת פוסקת על פי הוראת שעה.
שפעמים שצריך להקל המשפט לא כפי הדין.
כגון למלך או לאדם גדול, לפי שחסים על

הטבח את השוק והעליה", והיינו אליה שהיא
זנב.

ובעל מדרש שמואל מביא בשם הר' זכריה,
דהכוונה, שהקב"ה [ע"י גבריא] שם במחשבתה
של ושתי, שהמלך עשה זנב ממנה, כששלח
בעבורה ביד הסריסים, ועוד שתבוא היא לרגלי
השרים לראותה. כי יותר ראוי היה שילכו
השרים לרגליה להשתחוות לה ולראותה. ומי
שיש לו גאווה, תחשוב שהמלך עושה זה
להשפילה, ובהכרח תמרוד בו. עיי"ש.

456. צריך ביאור, מאי קשיא לגמרא, הא ודאי
קצף משום שלא עשתה ושתי את בקשתו!
וביאר הגר"א, דהוה קשיא לגמרא, דדרכו של
אדם הוא, שאם יקצוף, ומדבר את הדבר שכועס
עליו — הכעס נח, ואינו בוער בו. והכא, אף
שדיבר וקצף מאד, אעפ"כ — וחמתו בערה בו.
ועל זה מקשה הגמ': אמאי דלקה ביה כולי
האי? ותירץ רבא, דשלחה ליה: בר אהוריייריה
וכו'. והיינו, שלכך בערה בו חמתו, כיון שלא
היה יכול לומר דבר זה לשרים, שבזיון הוא לו.
ולא היה יכול לומר — אלא שלא באה. וזהו:
"ויקצף המלך מאד" — על מה שאמרו
הסריסים בפרהסיא, שלא רצתה לבוא. "וחמתו
בערה בו" — על דברי הבזיון שאמרו הסריסים
בחשאי.

457. וכתבו המפרשים, דאפשר ששלחה לו כך,
משום שהסוסים שטופים בזימה ביותר, דכתיב
[יחזקאל כ"ג כ']: "וזרמת סוסים זרמתם".

עליו. דכתיב: "שאנן מואב מנעוריו ושוקט הוא אל שמריו ולא הורק מכלי אל כלי ובגולה לא הלך", וכתוב בתריה: "על כן עמד טעמו בו וריחו לא נמר".

מיד — "והקרוב⁴⁶² אליו כרשנא שתראדמתא תרשיש".

אמר רבי לוי: כל פסוק זה, על שום קרבנות נאמר. ש"הקרוב" — לשון הקרבת קרבן הוא, שהזכירו המלאכים את הקרבנות שהקריבו ישראל לפני הקדוש ברוך הוא, שמתוך כך תיעשה להם נקמה בושתי, ותבוא אסתר ותמלוך תחתיה.

והכי דריש ליה לקרא:

"כרשנא" — אמרו מלאכי השרת לפני הקדוש ברוך הוא: רבונו של עולם! כלום הקריבו אומות העולם לפניך כרים בני שנה⁴⁶³, כדרך שהקריבו ישראל לפניך?

"שתר" — כלום הקריבו לפניך שתי תורין?!

רבנן נינהו. ד"יודעי העתים" — היינו שיודעין לעבר שנים, ולקבוע חדשים.

אמר להו אחשורוש לרבנן: דייננה לוי!

אמרו רבנן: היכי נעביד?

אי נימא ליה: קטלה! הא למחר, פסיק ליה חמריה, ובעי לה מינן [יפסוק ממנו יינו, וידרוש אותה מאיתנו].

ואי נימא ליה: שבקה [הניחנה]! הא קא מזלזלה במלכותא, וצריך להענישה!

אמרו לו רבנן לאחשורוש: מיום שחרב בית המקדש וגלינו מארצנו, ניטלה עצה ממנו, ואין אנו יודעין לדון דיני נפשות.

זיל לגבי עמון ומואב, דיתבי בדוכתייהו כחמרא דיתבי על דורדייה [שיושבין במקומם, כיון השוקט על שמריו].

ומילתא דטעמא אמרו ליה, דבאמת כן הוא. שמתוך שהאדם שקט — דעתו מיושבת

462. צ"ב אמאי נקט קרא: "והקרוב אליו", ולא אמר: "והקרובים אליו"?

וביאר בעל מדרש שמואל, דהכוונה, שאף אם שבעת שרים אלו היו קרובים יותר מכולם, מ"מ אין קורבתם אל המלך שוה. כי המלך יושב בראש, והקרוב אליו — כרשנא. ואחר כרשנא — היה יושב שתר. וכן כולן, זה אחר זה. וא"כ, הקרוב האמיתי אל המלך — הוא כרשנא.

ובשם מהרי"ט כתב, דהך "והקרוב אליו" מקושר עם "יודעי דת ודין" שלפניו. והכוונה, שסידר דבריו לפני יודעי דת ודין, וגם יודעים לעשות את הקרוב אל הדין, דהיינו — הפשרה.

463. ד"שנא" — מלשון שנה הוא. שאותיות אחה"ע מתחלפות. בעל מדרש שמואל.

כבודו. והנה אחשורוש היתה צרתו כפולה, שרצה להצילה לפי שהיתה מיוחסת גדולה, וגם שהיתה יפפיה שלא היתה כמותה בעולם. לפיכך שאל ליודעי העתים, שיודעים את העתים שצריך להקל בהם.

ובדומה לזה איתא בכתב סופר, דיודעי העתים — היינו, שיבחינו שהיה המעשה בזמן משתה ושכרות, והרי אין דומה מרד בשעת שכרות — למרד בשעת פקחות. והוסיף, דטען על זה המן, "לא על המלך לבדו עושה וגו", והיום הזה תאמרנה וגו". והיינו, דכשישמעו הנשים את המעשה, לא יאמרו להם שהיה דווקא בזמן משתה ושכרות, אלא שהיה ביום רגיל. והיינו: "והיום הזה".

“אדמתא” — כלום בנו לפניך מזבח אדמה? — כלום הכינו שלחן לפניך?

“תרשיש” — כלום שימשו לפניך בבגדי כהונה, דכתיב בהו: “תרשיש ושהם וישפה”?

“מרס” — כלום מירסו בדם לפניך כדרך שמירסו ישראל בדם קרבנות כדי שלא יקיש?

“מרפנא” — כלום מירסו [ממרס — לשון מגיס] במנחות לפניך?

“ויאמר ממוכן”⁴⁶⁴. תנא: ממוכן — זה המן⁴⁶⁵. ולמה נקרא שמו ממוכן? שמוכן הוא לפרענות⁴⁶⁶, שעומד להיות תלוי.

אמר רב כהנא: מכאן, מהאי קרא, מוכח שההדיוט קופץ בראש⁴⁶⁷. שהרי ממוכן נמנה בסוף השרים, אלמא דגרוע היה מכל השרים, והוא דיבר ראשון⁴⁶⁸.

שהיתה ראויה להיות מאוחרת — נעשתה מוקדמת, רמז הכתוב, שבאמת היה ראוי שממוכן ידבר באחרונה, כי הוא האחרון שבהם, והוא הקדים עצמו לדבר לפני כולם, וכדאמרינן לקמן: “הדיוט קופץ בראש”. ועיי”ש עוד.

467. הירושלמי בסנהדרין [פ”ד ה”ז] פליג אהך דרשה. דאמרינן התם, גבי דינא דמתחילין בדיני נפשות לדון מן הצד, דהיינו, שהקטן אומר דעתו תחילה, דפליגי בה אמוראי, חד אמר: דינינו בהך מילתא — כדיניהם של העכו”ם. וחד אמר: אין דינינו כדיניהם. ומקשינן: בשלמא למ”ד דדינינו כדיניהם, היינו דכתיב: “ויאמר ממוכן”, שאעפ”י שהוא היה הקטן שבהם, שהרי הוא נמנה אחרון לעיל — התחילו בו ראשון, משום שמתחילין מן הצד. אלא לאידך מ”ד קשיא?! ומתרצינן, דבאמת לא הוא דיבר ראשון, אלא שראו את דבריו מדברי שאר הסריסים, ולכן נכתבו רק דבריו. עכ”פ, לפי הירושלמי, לא מוכח מהכא שהדיוט קופץ בראש.

468. כך פירש רש”י. ובספר עסיס רימוני העיר, דלכאורה היה אפשר לומר, שהפסוק מסדרן מלמטה למעלה, ובאמת ממוכן היה הגדול שבהם. אלא, כיון דממוכן — זה המן, הרי כתיב להלן: “אחר הדברים האלה גידל המלך

464. כתבו התוס’, דאיתא במדרש, דממוכן זה דניאל. ולפי שהיה נשוי לשרית שהיתה גדולה ממנו, ולא היה יכול לכופה לדבר בלשונו, לכן יעץ לעשות כן [ועיי’ פדר”א פ’ מ”ט].

465. ויש להעיר, דאיכא בילקוט [תתנא], שאחר שנפתק אחשורוש מיינו, בקש את ושתי. אמרו לו: הרגת אותה! צוה להרוג את שבעת שרי פרס ומדי שיעצו לו להרגה. אם כן, היאך אפשר לומר שממוכן זה המן? ועיי’ בספר טעמא דקרא [להגר”ח קנייבסקין], שכתב דאפשר שכשנגזר אחשורוש עליהם להרגם, שינה ממוכן את שמו להמן, ועי”ז עלה בידו להשמט מהגזירה.

ותוס’ הרא”ש הקשה, הא איתא בתרגום [הובא בתוס’ י”ב ע”ב, ד”ה ממוכן] דממוכן זה דניאל? ותירץ דתיתי ממוכן הו.

466. במנות הלוי כתב, דאפשר דדרשו דרשה זו מדכתיב הכא “ממוכן” [ולא ממוכן], ודרשינן ליה הכי: “מום” — פורענות. “כן” — לשון הכנה. ובהכי ניחא דדרשו ממקרא זה, ולא ממקרא דלעיל מיניה: “והקרוב אליו וגו’ מרס מרסנא ממוכן”.

ובעל מדרש שמואל כתב, דבהך דכתיב הכא “ממוכן”, ולא ממוכן [שזהו שמו], והאות וי”ו,

שורר בביתו? פשיטא! אפילו קרהה
[גרדן] 472, בביתיה פרדשכא ליהוי [בביתו
הוא פקיד ונגיד]!

כתיב: "ויפקד המלך פקידים".

אמר רב: מאי האי דכתיב: "כל ערום יעשה
בדעת וכסיל יפרוש אולת"?

"כל ערום יעשה בדעת" — זה דוד. דכתיב
ביה: "ויאמרו לו עבדיו יבקשו לאדני המלך
נערה בתולה", שביקש שיביאו אליו נערה
אחת בלבד. ולכן כל מאן דהוה ליה ברתא —

כתיב: "ונשלח ספרים וגו' להיות כל איש
שורר בביתו" 469 ומדבר בלשון עמו".

אמר רבא: אלמלא אנרות הראשונות,
שכתבו בהם האי מלתא, והוחזק אחשורוש
על ידי כך לשוטה בעיני האומות, לא
נשתייר משונאיהן של ישראל שריד
ופליט 470. לפי שהיו ממהרין האומות להרגן,
ולא היו ממתנינן ליום המועד שנכתב
באיגרות האמצעיות 471.

דאמרי האומות שקיבלו את האגרות: מאי
האי דשדיר לן אחשורוש: "להיות כל איש

אסתר, ונעשה הנס על ידה.

470. במנות הלוי [א' כ'] מביא בשם הר"א
מגרמיזה רמז לזה, דבמקרא המדבר באגרות
הראשונות, כתיב: "כי רבה היא וכל הנשים יתנו
יקר" — אותיות השם למפרע, לרמז דהיתה זו
הצלה מאת ה'.

471. כך פירש רש"י. ובעל מדרש שמואל הביא
בשם הר' זכריה, כי בעבור ששלח אחשורוש
האגרות הראשונות, דברו הסריסים בלשונם
בקול רם, בחשבם שמרדכי לא מבין את לשונם.
ובאמת הבין מרדכי את לשונם, כיון שהיה בקיא
בשבעים לשון. אבל אם לא היה אחשורוש
שולח אלו האגרות, שכתוב בהם "ומדבר כלשון
עמו", היו הסריסים מדברים בלשון שושן, והיו
מדברים בלחש, כדי שלא ישמע מרדכי את
דבריהם, ואז לא היה אומר מרדכי לאסתר את
עצתם הרעה וכו'.

472. נקט אומן זה, לפי שאין לך אומנות פחותה
מגרדי [ועיי' רש"י שבת ט"ו ע"א, ד"ה שני
גרדיים].

אחשורוש את המן", משמע מקודם — לא היה
הגדול שבהם, ועל כרחך דקרא מלעלה למטה
קחשיב, ומוכח שפיר — שהדיוט קופץ בראש
[ולפי זה מבואר סמיכות המאמרים להדדי].
והגר"א פירש, דדייק מדכתיב: "שבעת שרי
פרס ומדי", דמשמע שהושוו בעצה. א"כ, על
כרחך שכולם הסכימו לדבר. ומדנקט רק לממוכן
— ש"מ דהדיוט קופץ בראש.

ובעץ יוסף פירש, דדייק הש"ס מדכתיב:
"לפני המלך והשרים". דלכאורה, הא פשיטא
שדיבר לפניהם? אלא, ד"לפני" — ר"ל קודם
להם, דהיינו, שלא הניח למלך ולשרים לגמור
דבריהם. מכאן — שהדיוט קופץ בראש.

469. פירש בעל ההפלאה, דזה היה שייך לנס.
דבלי ספק, היה מרדכי מסתיר את אסתר, והיה
אומר כי איננה בביתו, ויצאה לטייל כדרך
הבתולות. ואם כי גזירת המלך היא, יאמר
לפקידים דמה היה לו לעשות, כי היא איננה
שומעת בקולו להיות סגורה בבית תמיד. אבל
אחר שגזר המלך להיות כל איש שורר בביתו,
ומוכרחים כל בני הבית לשמוע בקולו, הרי כל
איש היה מוכרח לפקוד על בנותיו שישבו
בביתם, והם צריכים לשמוע בקולו. ועיי' נלקחה

”בן יאיר” — בן שהאיר עיניהם של ישראל בתפלתו.

”בן שמעי” — בן ששמע א—ל תפלתו.

”בן קיש” — שהקיש על שערי רחמים ונפתחו לו.

ומקשינן: קרי ליה ”איש יהודי” — אלמא מיהודה קאתי⁴⁷⁵. וקרי ליה נמי ”בן ימיני” — אלמא מבנימין קאתי?!

אמר רב נחמן: מרדכי מוכתר בנימוסו [בשמות נאים. ד”נימוס” הוא שם בלשון יוני⁴⁷⁶] היה.

אמר רבה בר בר חנה אמר רבי יהושע בן לוי: אביו מבנימין היה, ואמו — מיהודה.

אייתה ניהליה, שהראה אותה לשלוחיו של דוד, שמא תמצא חן בעיניהם.

”וכסיל יפרוש אולת” — זה אחשורוש. דכתיב ביה: ”ויפקד המלך פקידים”, שצוה לקבוץ אליו את כל הבתולות, וידעו שיבעל את כולן, ולא יקח אלא אחת. ולכן כל מאן דהוה ליה ברתא — איטמרה [החביאה] מיניה⁴⁷³.

כתיב: ”איש יהודי היה בשושן הבירה וגו’ בן יאיר בן שמעי בן קיש⁴⁷⁴ איש ימיני”.

ומקשינן: מאי קאמר קרא? אי ליחוסא קאתי, ליחסיה ואזיל [שימשיך המקרא לייחסון] עד בנימין?!

אלא מאי שנא הני?

תנא: כולן — על שמו נקראו.

דאתו גם לדרשה.

⁴⁷⁵. תמה הגר”א [בקול אליהו], הלא כולם נקראים יהודים, כדאיתא במגילה בכמה מקומות?!

ולכאורה היה נראה, שקושיית הגמ’ מלשון ”איש”, שהוא לשון שר וחשוב. אבל גם זה אינו קושיא, כי איכא למימר דבאמת היה שר. ועיי”ש מה שתירץ.

ובאיי הים תירץ, דהיות וסיים הפסוק ”איש ימיני”, דהיינו — שבא מבנימין, היה די לומר גם בתחילת הפסוק: ”איש ימיני היה בשושן”. משא”כ בשאר הפסוקים, שלא מוזכר שם שם השבט, לא קשיא אמאי קרי להו יהודים.

⁴⁷⁶. כך פירש רש”י.

ובתוס’ רי”ד הביא, דיש גורסין ”מוכתר בנימוסו כעדי”, והיינו, שכשם שאדם מתפאר

⁴⁷³. כך פירש רש”י. ובשער בת רבים הביא לפרש, דגבי אחשורוש, לפי שהפקיד פקידים להביא את כולן בדרך גזירה והכרח, לכן כל מי שהיתה לו בת — הטמינה. לפי שטבע האדם למאן בדבר הבא מגזירה והכרח, ואף אם לטובתו הוא — ייחשב לו לרעה. אבל אצל דוד אמרו: ”יבקשו לאדני המלך” — דהיינו, על דרך בקשה, ולכן חשו הכל למלא בקשתו, שהרי ידעו שהוא גם לטובתם. ועיי’ עוד מה שביאר בזה בכך יהודיע.

⁴⁷⁴. בעל מדרש שמואל מביא בשם הר’ משה בן אלעזר, דאיז לומר שקיש זה הוא אביו של שאול, כי לא מציינו בכל המקרא, שהיה לקיש בן שמו שמעי. אלא, זהו קיש אחר. אבל מהר”ש עצמו כתב, דנראה שזהו קיש אבי שאול, ובאמת שמעי לא היה בנו, אלא שדילג דורות שבינתיים, כפי שביאר לעיל מיניה, שהזכיר רק את האבות

ורבנן אמרי: משפחת יהודה ובנימין מתגרות זו בזו. משפחת יהודה אומרת: אנא גרים המתיליד מרדכי, על ידי דלא קטליה דוד [שהיה ממלכי יהודה] לשמעני בן גרא, שיצא ממנו מרדכי.

ומשפחת בנימין אומרת: מינאי קאתי מרדכי, שהרי משבט בנימין היה.

רבא אמר: כנסת ישראל אמרה לאידך גיסא, לצעקה ולא לשבת. ראו מה עשה לי יהודי, ומזה שילם לי ימיני.

מה עשה לי יהודי — דלא קטליה דוד לשמעני, דאתיליד מיניה מרדכי, דמוקני ביה [שנתקנא בן] המן.

ומה שילם לי ימיני — דלא קטליה שאול לאנג, דאתיליד מיניה המן, דמצער להו לישראל.

רבי יוחנן אמר: לעולם — מבנימין קאתי מרדכי. ואמאי קרי ליה יהודי, על שום שכפר בעבודה זרה⁴⁷⁷.

שכל הכופר בעבודה זרה — נקרא יהודי⁴⁷⁸, כדכתיב: "איתי [באן] גוברין יהודאין וגו' לאלהך לא פלחין", שלא היו עובדים עבודה זרה⁴⁷⁹.

רבי שמעון בן פזי, כי הוה פתח לדרוש בדברי הימים, אמר הכי: כל דבריך, דברי

על בנימין, ואח"כ, כשגלו, נעשה גם שר על כל היהודים.

477. כדאיתא לקמן [י"ט ע"א]: "מה ראה מרדכי דאיקני בהמן — דשוי נפשיה עבודה זרה". רש"ש.

478. איתא בתשובת מהר"י ברונא [סי' קל"ה], מעשה בבחור אחד, שנדר שלא לשחוק עם שום יהודי. והיה שם משומד אחד, ושאל את מוה"ר איסרלן [בעל תרומת הדשן], והתיר לו, משום דמשומד לא אקרי יהודי. דאע"ג דאיתא במס' סנהדרין [מ"ד ע"א] דישאל, אעפ"י שחטא — ישראל הוא, מ"מ משומד אינו בכלל זה. והביא ראייה מהכא, דכל הכופר בע"ז — נקרא יהודי. משמע דהמודה בה — לא אקרי יהודי.

479. הקשו תוס' [לפי גרסת העין יעקב], מאי ראייה, אימא דנקראו יהודאין משום שהיו משבט יהודה, כדכתיב בספר דניאל: "ויהי בהם מבני יהודה דניאל חנניה מישאל ועזריה"?!

בעדיו, כך היה מרדכי מתפאר בשמותיו, דהאי דקרו ליה ימיני ויהודי, היינו דבאמת מבנימין קאתי, אלא דעל שם גדולתו — היו קוראין לו "יהודי", לשון גדולה.

ובמגילת סתרים כתב, דמוכתר בנימוסו, היינו — מוכתר במצוות.

והגר"א מבאר, דקושיית הגמ' היתה מדכתיב "איש", שהוא לשון שר וחשוב. והיינו, כי מה שהם נקראים יהודיים, היינו, לפי שארץ ישראל נחלק ליהודה וגליל, וכיון שאותם שבגליל גלו בימי שנחריב, ולא נשארו אלא שבט יהודה, להכי, אף שנשארו מבנימין ומשאר שבטים אותם שהחזיר ירמיה, מ"מ כיון שכולם גלו, ולא נשארו אלא מעט — נכללו גם הם ביהודה.

וזהו שהקשתה הגמ', דמדקרי ליה "איש יהודי", משמע שהיה שר על כל ישראל, שנקראו יהודיים. ומדקרי ליה "ימיני", משמע שהיה מתחלה שר, כשהיו על אדמתם, והיה כל שבט נקרא בפני עצמו על שם שבטו.

ועל זה משני, דמוכתר בנימוסין היה. דהיינו, שהיה בשני כתרים. שבאמת היה בתחילה שר